

III 434/142

Гласник Српског Теолошког Института
у Макс Бауеру најсрпскије

1889

ЛАЗАР ЧУРЧИЋ

14. I. 1889

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ ОД БУНЕ ДО ДОЛАСКА
У НОВИ САД

DI 734142

102-11615751

~~PII 30450~~

P III 30450

30450

der in den siebziger Jahren des 18. Jahrhunderts auch Schultheiss von Irig war und dessen Handelslaufbahn ein schönes Beispiel des für den Kaufmann des 18. Jahrhunderts charakteristischen Aufstiegs und Verfalls darstellt.

Vom relativen Wohlstand der Iriger Bürger, vor allem von Kaufleuten und einzelnen Handwerkern, zeugt der Bau von drei Kirchen im Laufe von einem halben Jahrhundert; sie stifteten viel in die Kirchen, und zwar nicht nur Kirchengüter und Bücher, sondern auch Ware, bares Geld und ganze Häuser und Läden. Kaufmann und Handwerker unterstützten die Kirche, wandten sich aber an dieselbe als an ihren Darlehengeber. Ihr rationalistisches Verhältnis zur Kirche spiegelt sich in ihrem Konflikte mit gewissen Vertretern der Kirchenhierarchie wider, in ihrem Bestreben, die Kirche in ihre geistige Sphäre zurückzu drängen und die Leitung von weltlichen Geschäften der Kirchengemeinde in die eigenen Hände zu nehmen, erzielten sie Erfolge.

Лазар Чурчић

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ ОД БУНЕ ДО ДОЛАСКА У НОВИ САД

I

По записницима Матице српске из године 1848. излази да је те године њена Библиотека наставила плодно започети посао. У протоколу са „заседанија” од 8. јануара забележено је: „Секретар Содруж. Г. Теодор Павловић предложио је подружеству неке знамените књиге препоручујући, да се исте књиге за Библиотеку Заведенија купе”. Иза тог „Наложено је Надзиратељу да извиди находели се исте књиге у Библиотеки, ако се не налазе, то да антиквару за исте књиге 20 фор. сребра касир исплати, књиге пак у протокол Библиотеке уведе, нумерира и у ред стави”.¹ Већ 13. јануара биће у протоколу забележено: „Библиотекар Г. Суб. Младеновић, јавио је, да је по добивеном налогу под Числом 8. овогодишњег протокола на продају поднесене књиге прегледао и нашао, да се између исти једна само у Библиотеки Матице српске налази, — даље да је за исте књиге касир Друж. Г. Давид Давидовић, продавцу 20. фор. ср. исплатио”.²

Убрзо затим, 5. фебруара, „Секретар Г. Др. Теодор Павловић предлаже да би се дела на чешком језику Г. Пресла о Ботаники и Минерологији, као и Речник Ческог језика Г. Јунгмана за Библиотеку матичину купе” и за то „Наложено је Г. Секретару, да за иста дела Г. П. Ј. Шафарику у Праг пише, као и иначе нуждне кораке за набављање исти дела учини”.³ На том истом заседању „Г. Петар Демелић предлаже да се од Новина Србски Народни она теченија, која од Смрти Саве Текелије недостају, за Библиотеку Текелину набаве, а иначе да се од србски и славенски списанија они, која би Дружество за добро држало, у будуће за Матицу србску држе”. И опет, позитивно је: „Закључено . . .” да се „од Србски Народни новина два екземплара, један за Матицу Србску, а други за заведеније одма пренумерира, и наложено је Секретару да писмено известије и мненије о србским и славенским овог реда списанијама поднесе”.⁴

На заседању 5. фебруара биће задњи пут те године речи о Матичиној библиотеци. О томе у записнику стоји: „Приликом предидућег предложенија поведена буде реч о стању Библиотеке Матичине и Текелијине. На које закључено буде одбор састојећи се из Г. Манипуланта, Г. Суботе Младеновића, Г. Георгија Марго, Г. Јоана Суботића изпослати, с напоменом, да обе Библиотеке прегледају и списак свију у њима састојећи се предмета сочине, од који ће један у касу прложити, а вториј Библиотекару предати”.⁵

Уз неколико поклона и те године цитирани документи су потврда сталног напретка и бриге око Библиотеке Матице српске. Старање за куповину књига којих није било у Библиотеци, жеља да се набаве

значајнија дела и на страним језицима, брига о комплетирању старих и набављању нових новина за наше библиотеке, неуобичајено у том времену, допринели су сталном напретку Библиотеке Матице српске. Жеља изражена стварањем Одбора који је имао да прегледа рад Матичине библиотеке још је један израз те бригае за њеним унапређењем. Честе измене у методима рада и неједнак критериј третирања карактера Библиотеке Матице српске условљавали су, међутим, с времена на време застоје у њеном раду; један такав застој у раду условио је да се формира Одбор који је имао да дâ нове смернице за рад. Одбор, на жалост, није стигао ништа да уради. Револуција је спречила Одбор да било шта уради.

II

Прекид рада у годинама 1848. и 1849. је први прекид међу прекидима у Матичином раду који ће убудуће следити приликом свих ратних сукоба који су ангажовали и оностране Србе и који су Матици доносили обилате материјалне штете али је и вишеструко морално на-грађивали. Настајала је тако једна традиција која је најскупља цена цивилизације, јер се плаћа само годинама рада а баш њих Срби тешко скупљају.

Прекид у раду за време буне тражио је и од Матице српске напоре да се порушено поправи и пропуштено стигне. Нове прилике, међутим, налагале су нове облике акција и нове активности уз далеко веће ангажовање целе нације. Људи за настављање послова започетих пре Буне, остало је после револуције мало, а млади који су тек имали да се ангажују били су окупљени другим, већим бригама. Јер мађарска револуција, иако угушена, није спречила Мађаре у напорима да је испуне на плану националног програма. Тај програм учинио је, међутим, да Срби постану противници Мађара и истовремено убрзао, ојачао и учврстио српски национални покрет.

Српски национални покрет који је растао и под Баховим апсолутизмом, потчинио је тада све активности и све акције Срба. Било је отуда у том времену понешто занемарено и од културних и од друштвених активности. То је требало да буде само привремено да би се створили још бољи услови који би омогућили још већи замах занемарених активности.

Треба и овде рећи да су Срби бар на културном, просветном и друштвеном плану спремно дочекали буну. Године 1847. завршен је „рат за српски језик и правопис” победом Вука Ст. Караџића и његових следбеника. Две гимназије и по једна учитељска школа и једна богословија давале су Војводини већ бројну интелигенцију. Генерације младих, васпитаних панславистичким идејама, завршавале су школовање и вратиле се у народ. Српска литература пошла је већ путем сталног напретка. Књиге, новине и часописи нашли су своје место и међу Србима и постали им дневна потреба. Грађани су, занатлије и трговци, уз привредни и друштвени фактор постали и национални и политички чинилац. Припреме за борбу за национална права биле су завршене. Када је после буне требало ујединити све што је српско није

било тешкоћа за то. Том покрету није могла измаћи ни Матица српска. Том времену је морала платити дуг и Библиотека Матичина.

После плодних година рада и напретка наишле су за Библиотеку Матице српске године животарења. Ратним недаћама и полицијском режиму прикључиле су се године које су ангажовале људе за прече националне послове од прикупљања књига и бриге за ширење знања и лепе речи. Дуго, можда и никад више, неће бити прикупљене све књиге, сви часописи и новине тог времена, баш стога што се тада није довољно поклањала пажња ни Матичиној ни другим библиотекама. Само изузетан значај покрета и резултати које је он дао Србима у Војводини учинили су да се неактивности, и оне културне, приме као нужност без којих се није могло.

III

Започети живот Библиотеке Матице српске долазио је у ситуацију да замре, да замире до таворења, али никако није престајао. И у времену најмање ангажованости око Матичине библиотеке, у времену од почетка мађарске револуције 1848. г. до доласка Јована Ђорђевића за секретара Матице српске, књиге су ту и тамо долазиле у библиотеку и поред очито смањеног интересовања људи у Матици за њу. Међу људима којима је лежала на срцу Матица нестало је оних који су желели да она има добру библиотеку, а они, пак, који су преостали били су претрпани другим бригама које су их спречавале да се ангажују и око Библиотеке. Књиге се, међутим, нису престајале штампати, напротив њихов број је из године у годину бивао све већи, као уосталом и број новина, часописа и календара. То што је број штампаних публикација бивао све већи значило је да је и број аутора бивао већи, а број издавача и број читалаца растао је у одговарајућој сразмери. Наука и научне установе и Срба и оних народа који су били упућени на Србе били су такође у порасту. Библиотеке у таквој ситуацији нису могле избећи повећање броја књига, часописа и новина у својим фондовима. Није могла у таквој ситуацији пасти у заборав ни Библиотека Матице српске.

У обновљеној Матици српској 13. маја 1850. године „Деловодитељ Матице Српске Субота Младеновић поред писменог известија претставља жељу Гдина Антонија Регули Библиотеке кр. Свеучилишта Пештанског Хранитеља у том састојећусе, да би се дуплирати матичних књига, у једном Екземплару Библиотеки Свеучилишној уступили, што би и тамо одделеније србских књига умножити могло — нудећи дупликате србских књига у Свеучилишту находећих се Матици у промену, но будући књиге Матице по обичној цени 14. ф. 36. кр. ср. износе — а оне које се примају имају 3. ф. и 18 кр. важе — иште упутствије, дали са наплатом од 10. ф. и 88. кр. Ср. или бесплатно вопросне књиге у промену дати може.” На то „Деловодитељ упућује се, овом приликом Библиотеки Свеучилишној без сваке изискујуће наплате вопросне књиге предати, а као уздарје поднесене примити.”⁶

На заседању 1. децембра „Читано је писмо свршеног правослова Стефана Фрушића из Ирига 20. окт. 1850. датирано, у којем он као бивши питомац Заведенија — и као знак благодарности своје дело...

за Библиотеку Заведенија, а другу за такову Матице Србске на дар подноси."⁷

Следеће, 1851. г., 26. III „Деловодитељ Субота Младеновић приказао је Објавленије на Дело чрез Гдина Професора Јоанна Колара под заглавијем: Старо Италија — славјаника Da Slavische Alt Italien — у Бечу издати намерно, и иште упутствије дали на страну Библиотеке са 15. ф. ср. претплатити воља јест." На ово је одлучено „Поменуто Коларово историческо Дело у два Екземплара за Библиотеку Матице и такову Заведенија Текелијиног путем предплате прибавити уредвујесе."⁸

Пред крај 1851. г., на заседанију 30. децембра, „Надзиратељ је преднео нужност претплатити Новине Јужну пчелу са 5 фор. ср. Речник Вуков са 6 фор. ср. и Повесницу Срб. Народа од Дан. Медаковића са 4 ф. у суми 15 ф. ср." На што је одлучено: „Упућује се Касир да ове Предплате са 15 ф. ср. Исплати."⁹

У јулу 1852. „Библиотекар Суб. Младеновић известио је пиомено од 25 Јунија, да је почившиј Св. Андрејски Доктор Димитрије Петровић своје заоставше књиге Текелијином Заведенију у Пешти на дар поднео, и да је Пскојника син Г. Георг. Петровић исте књиге у једном ковчепу с Пописом Прикљученим от 151 комада књига у Текелијину Библиотеку предао."¹⁰

У Записнику са заседанија од 18. VII забележено је: „И. К. Сопрон Књигопечатељ Земунски писмом својим от 21 Јунија т. г. на Гдна претседатеља управљеним јавља, да је 10 комада књига у његовој печатњи печатани на страну Матичине Библиотеке послао, и да ће одсад от сваке у печатњи му печатане буди на ком језику књиге по један екземплар Матичиној Библиотеки бесплатно слати."¹¹

У доста великим размацима и релативно дугом времену једна научна установа, један издавач, један аутор и један завешталац, уз претплате што су ишле више по симпатијама него као систем рада, враћали су у живот Матичину библиотеку у времену када је Матица тек тражила начина да се врати у живот. Овакав случајан рад и напредак Матичине библиотеке потрајаће још дуго година.

Међу приложницима у том времену наћи ће се „Госпожа Јелена удова Бозда"¹² у децембру 1853. г. са 44 књиге. Јован Хаџић поклатио је 1856. г. прву књигу својих дела. Истовремено је „Чески музеум на дар принео Часописа свог један егз. год. 1851, један екз. 1852, четири екз. 1853. три егз. 1854, свега 9 комада." Те године међу приложницима наћи ће се опет штампар Сопрон из Земуна, који је тада поклатио III, IV, V и VI свеску из 1851, 1852, 1853. и 1854. г. Гласника Друштва Србске Словесности.¹³

Године 1856. међу приложницима је само будимски учитељ Дим. Поповић; поклатио је дело: Историја Государства Російскаго у 8 књига.¹⁴ Следеће године поклатио је Платон Атанацковић, тада епископ бачки, три књиге.¹⁵ После њега Друштво Србске Словесности послало је по једну свеску Матичиној и Текелијиној библиотеци VIII свеске Гласника. „Г. О. Бођански послао је на дар књижници Матичиној: „Болгарскія пѣсни изъ Сборниковъ Венелина. . ." а Мајков је послао на дар своју Историју српског језика по споменицима писаним ћирилицом . . . Москва, 1857."¹⁶

Број претплата у свом времену је више него мали. На инсистирање Гаврила Ползовића године 1852. послата је претплата на Световид који је излазио у Темишвару. Још једном 1854. године помиње се у записницима Световид, јер је покупео па је решавано да ли да се претплата обнови и у повишеном износу; одлучено је да се пошаље додатак на петплату.¹⁷ 1854. године послата је претплата на један примерак Профа от Монте Христо за Библиотеку Матице српске.¹⁸

Могуће је да је понешто од оног што је улазило у Матичину библиотеку остало и незабележено у записницима са заседанија, што опет неће изменити закључак да је рад у њој од 1850. до 1857. г. био више него скроман. У таквој ситуацији крајем 1857. године „Пештанска учећа се Србска младеж моли, да јој се књижнице Текелијина и Матичина у Заведенију на употребленије отворе.” Први пут после дуго времена одлучено је том приликом да се врата Матичине библиотеке опет отворе и читаоцима. О томе у записнику стоји: „Деловодитељ Суб. Младеновић уведомиће Проситеље да се овдашње књижнице до даљег о том расположенија сваке седмице у четвртак пре подне от 9 до 12 а по подне от 3 до 6 сати отворене бити; притом Суб. Младеновић има пазити, да се мир набљудава и да се књижнице не оштете.”¹⁹ Ако Учећа се младеж и није утицала на ренесансу Матичине библиотеке, која ће следити њеном захтеву, она је бар наговестила и овог пута не само потребе за њом него још више њен изненадни и значајни напредак.

IV

У јануару године 1853. дошао је у Пешту за уредника Летописа и секретара Матице српске Јован Ђорђевић. Тада још млад човек, Јован Ђорђевић је већ нешто значајно и још више обећавао. Пре него што је у Матици изабран, у конкуренцији са Јаковом Игњатовићем, стигао је Јован Ђорђевић да са пештанском омладином знамените 1847. г. буде против Милетића и пожунске омладине која се била оградилa од Бранкових песама. Стигао је годину дана касније да са омладином из Пеште и Пожуна буде учесник у догађајима око буне. Радио је затим на народним пословима код жупана Исидора Николића у Сомбору да би потом био и професор новосадске српске гимназије. Кратким боравком у Матици он ће почети рад у српским културним установама којима ће посветити највише година свога живота.

Прихватајући се уређивања Летописа Јован Ђорђевић је наишао на нове па и библиотечке проблеме Матице српске. Систематичан и савестан, он у свом приступном чланку у Летопису — Предговор Уредников — брзо закључује: „да уредник Летописа, покрај свега свог знања, покрај све своје воље и покрај најусрдније помоћи од стране приложника, задатку свом не може у пуној мери одговорити, ако му литерарни извори, из који црпити мора, у свако доба присутни не буду, — ако не буде и сам у свако време знао, шта се свуда код нас, шта ли се код други збива, шта се нас ма издалека тиче. Али то се само помоћу књига учинити даје, а за књиге иште се толика средства, да их је мало који уредник сам собом у стању жртвовати.”

—Мало даље он наставља: „И ако стоји то, да уредник ту потребу

НАРОДНЕ СРПСКЕ

ПЈЕСМЕ.

СКУПНО И И НА СВИЈЕТ ИЗДАО

ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ,

(Јадранин из Тршића, а од старине
Дробњак из Петнице,)

Философије доктор, учени друштва: Санкт-петербурскога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, Краљевско-Гетингскога, и Московскога историје и старине Русијске член кореспондент, и бивши президент славнога магистрата нације и вароши Београдске.

КЊИГА ЧЕТВРТА.

у којој су различне јуначке пјесме.

У ВЕЧУ,

у штампарији Јерменскога манастира

1833.

ЦАРЪ ЛАЗАРЪ

ИЛИ

ПАДЕНІЕ СЕРБСКОГЪ ЦАРСТВА,

ЖАЛОСТНА ИГРА

У

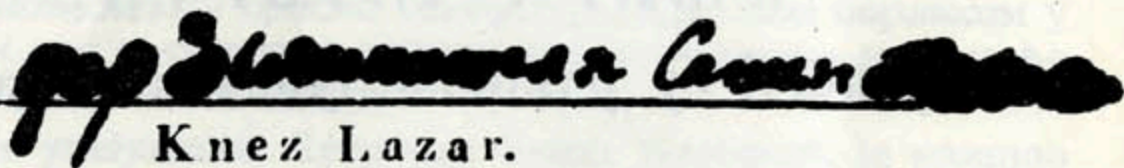
ПЕТЪ ДѢЙСТВІЯ.

СОЧИНІО

ИСИДОРЪ НИКОЛИЧЪ

Хунгарски Права Адвокатъ, Славногъ Комі-
гата Бачкогъ дѣйств. В. Нотариусъ — Срем-
скога пакъ Табуле Судейске Сосѣдатель.

Трошкомъ Матице Сербске.

Кнезъ Лазаръ.

У БУДИМУ

Писмени Кр. Свеучилища Пештанскогъ.

1835.

из своји средстава подмирити не може: онда не остаје друго, но да Матица духовну ову рану за уредника чрез то и за Летопис свој сама набавља."

Излази: Летопису и уреднику његовом биле су потребне књиге, а оне су једва доспевале до Матице српске. Истина, он вели:

„Матица је наследила библиотеку покојнога добротвора србског Саве Текелије, у којој ће бити око 4000 комада књига. Осим ови има Матица још и своју библиотеку, у којој има 1700 комада књига. Текелијина библиотека није се попуњавала, у њој се дакле не налази књига, које су после Текелине смрти (1842) изишле. Матичина је библиотека већином из поклоњени књига постала. Ни једна ни друга није се по известном каквом библиотекарском плану, или по каквој специјалној нужди купила, прираштај њиов више је од случаја зависио. И зато покрај овог лепог броја књига наћиће се много такви дела, који у библиотеки нема, да без њи ни једна приватна србска библиотека не би требала да буде. Ако се дакле с овим библиотекама каква год виша целъ постићи намерава, онда је прека нужда, да се попуњавање њиово предузме, и то с обзиром на њиово опредељење као библиотеке србске, од Срба за Србе основане. Свака србска књига, свако србско повремено дело или лист, треба да у овој библиотеки места добије. Од словенске литературе треба да се набаве сва класична дела у свима књижевним наречјима славенским, и од сваког племена бар по једно знаменито повремено дело. Од несловенске литературе требало би да се набаве сва знаменита дела, која што о Србима или Славенима говоре. Овако удешена библиотека била би сваком уреднику права благајница..."²⁰

Брзина којом је Јован Ђорђевић указао на проблеме уређивања Летописа упућује на закључак да је он уређивању часописа поклањао особиту пажњу још израније и да је рачунао и на библиотеке као значајне просветне, културне и друштвене народне установе. Када му се стога пружила прилика да дође у Матицу српску за уредника Летописа и секретара Матичиног, он је желео да то искористи да би учинио нешто и за српско библиотекарство.

Да није чекао да реализује ову своју намеру потврђује и писмо које је Јован Ђорђевић упутио Матици српској већ 1. марта 1858. г., свега два месеца пошто је дошао у Матицу. Познавање потреба за књигом, знање библиотекарских проблема и проблема Матичине библиотеке посебно указују на интересовање Јована Ђорђевића које потиче од раније. Није било довољно времена ни за упознавање, ма било и непотпуно а не најпотпуније какво је било ово ни Матичине библиотеке нити било које друге. Не треба обићи ни чињеницу да је Матица у Суботи Младеновићу још увек имала библиотекара а да је Јован Ђорђевић ипак налазио за потребно да ради у њеној Библиотеци и друкче и боље. Најзад не треба прећи ни преко тога што је Јован Ђорђевић понајвише својих активности уложио у Матици српској на уређење, унапређење и принављање у Библиотеци.

Да је Јован Ђорђевић упознао проблеме Матичине библиотеке као студент, када је Теодор Павловић настојао да од ње начини још једну од полуга у активности Матичиног механизма, он би настојао да од ње начини оно што су биле читаонице у војвођанским градовима и селима. Биће, међутим, да је он већ уочио слабости тих „српских читаоница" па се трудио да се обезбеди од таквих настојања и да истовремено унапреди нешто што ће бити значајнији извор за научни и литерарни рад. Да ли је он потребе за библиотекама осетио током буне или радећи на народним пословима у Сомбору, где је већ раније Платон Атанацковић претрпео неуспех у стварању народне библиотеке,

тешко је утврдити. Могао је нешто библиотекарског рада и искуства стећи у новосадској гимназији где је и професор и библиотекар у библиотеци којој је ударио темеље П. Ј. Шафарик. Сасвим сигурно да се закључити да се за библиотекарство заинтересовао пре одласка у Матицу. Долазак у Матицу дао му је само прилике да на овом плану нешто учини, па стога већ први наступ у Летопису користи да укаже и на проблеме Матичине библиотеке да би одмах затим још једном на седници Матице српске покренуо питање њене Библиотеке. У писму Матици српској од 1. марта 1858, поред разлога изнетих у Летопису, износи и нове па вели:

„Ми немамо овде од Миклошићевих дела ништа, немамо од Палацког ништа, немамо ни сва Шафарикова дела, немамо Србске Споменике, немамо Коло и Аркив, немамо све Дубровачке песнике, немамо најзнаменитија од Коларови дела, немамо Мицкијевића, Њемчевића, Љермонтова, Жуковскога и јошт многе, многе друге! — А ово је велика штета, јер књиге ове приватан човек (а посебно млађи и оскудни) сам себи набавити не може, а нема их нигде ни да их читати добије, па му за то већином и остану непознате. К томе би и за останак и напредак Летописа самог од преке нужде било, да оне литературе, о којима он треба да известија даје, по могућству бољма представљене буду.”

У писму је Јован Ђорђевић ублажио нека места из уводника у Летопису, а коригује свој став и према Матичиној библиотеци. Као да сад указује на своје праве намере, он једва помиње Летопис и његове потребе за књигама и часописима па указује на значај библиотеке за науку и литературу. У Летопису он указује да у Библиотеци Матице српске није био обезбеђен никакав библиотекарски план у попуни књигама, али у писму не напада са позиција библиотекарског плана организацију Библиотеке. Између Матичне Библиотеке — популарног типа — и Текелијине библиотеке — научног типа — он би, истина, најрадије видео једну значајнију библиотеку која би служила пре свега науци и литератури а кад је то немогуће он жели да се обезбеди стални напредак обеју матичиних библиотека. У ту сврху он предлаже ред којим ће се књиге куповати и начин на који ће се улагати средства за стални напредак обе Матичине библиотеке:

„Мој план, вели он, по којем би се ово дело привести могло, јесте следејући:

Две ове библиотеке одвећ би добро било, кад би се спојити могле. Међутим ако то не би ишло, онда би се бар за оно време, док су обадве заједно, то допуњавање и попуњавање тако удесити могло, да обадве библиотеке не купују једно исто дело, но да свака од њи друго узима, како би се тим већа разновидност постићи могла.

Библиотека Матичина, која ће свуда покрај Матице бити и остати, требало би да има за најглавније начело, обзирати се „на оне књиге које се Србства ма у коме погледу тичу”, и тек кад ову нужду потпуно задовољи, онда би се само смела и на друге књижевне и научне предмете простирати, али пре никако не. — За то би овде потребно било, да Матица путем јавни листова обзнани ту жељу своју, и да изрекне, „да се она одсад на сваку србску књигу и сваке србске новине, излазиле те књиге или новине ма у којем нашем пределу, писане биле кирилицом или латиницом, стално пренумерира.” Ако се нађе који ревнитељ народне просвете, да јој такво дело на поклон пошље, то ће га Матица благодарно примити, и може обећати, да ће свакоме таквом приложнику од своји, собом издани књига, у вредности поклоњени предмета, за уздарје дати. — То би било за унапредак. А што се досад издани наши књига тиче, те би могла Матица мало по мало куповати и додавати.

За српским књигама одма би долазиле књиге „славенске”, и од несловенски

оне, које о нашим стварима пишу. Овде би за нужно налазио, да се бар класични списатеља славенски дела, која су у књижевности својој као неку епоху правила, у оригиналу набаве; осим тога још от сваке знамените славенске литературе бар једно повремено дело, из којег би се свагдашње стање литературе њиове подробно дознати могло. И од ови дела биће без сумње једно или друго, које би се у промену добити могло; и овај ћемо начин покушати, где год буде могло.

За све ово требаће сачинити списак један од Матичине библиотеке, који ће у себи садржати: 1.) Србске књиге. 2.) Славенске. 3.) На другим језицима писане, али које о Србима или Славенима делају. Тако ће се одма моћи прегледати, шта у овим струкама већ имамо, а шта нам још треба. Међутим, док овај списак готов не би био (:који ћу ја, ако ми Славно Друштво наложи, драговољно устројити:) молим, да ми се допусти, да оне књиге — које библиотека наша нема (:што се из регистра може видети:), а које су тако нуждне, да ће се пре или после за готов новац купити морати, мало по мало већ сад за библиотеку Матичину набављати могу. Што се мене тиче, кад узмем у призреније и садашње стање библиотеке ове, и оно стање у које треба да доведено буде, и материјална средства, с којима Матица располагати може, мислим да нећу много, ни одвећ мало искати, ако предложим, да Славно Друштво на умложење Матичине библиотеке за ову прву годину 300 ф. ср., а за идуће године по 100 ф. ср. на годину определи. — Дела која би се за ове новце куповала, јављао би ја Славном Друштву приликом сваког заседанија, а целом нашем читајућем свету путем јавни листова.

Библиотека Текелина, ако се с Матичином не споји, но самостално за себе остане, имала би се поред литературе народне, колико је више могуће, „и на други народа литературе и на поједине научне струке обзирати“. Бесмртни основатељ њен за цело је с њоме то намеравао, да јој тај виши, „универзални“ карактер даде, кад ју је с тако красним делима из свију струка, која су у оно доба ондашње стање наука добро представљала, тако богато украсио. Али се за 16 година, одкако библиотека понављана није, у свима скоро струкама далеко напред отишло. При попуњавању ове библиотеке имало би се још на то пазити, да се у њу и онака дела купују, која су питомцима Текелиног Заведенија и другим овде учећим се младим Србима за ону научну струку потребна, којој се они посвећују, а то су осим други, науке православне и лекарске. Само као што је напред речено никада неби ни код ове библиотеке требало с ума смећати, да је она уједно и народно добро, и да у њој све оно треба да се нађе, што се народа нашег тиче, — ма то у мањој мери било, него у Матичиној библиотеки, код које је „народни“ карактер претежнији.

И код ове библиотеке, кад се узме у презреније, да је она пуни 16 година без икаквог прираштаја била, и да је с тога у свима струкама иза данашњег стања наука јако заостала, мислим да ћу пре мало, него много предложити, ако и овде исту суму наведем, коју сам и горе код Матичине библиотеке споменути чест имао.

На оваки начин надам се, да ћемо обадве библиотеке скорим у таково стање довести моћи, да нам оне за мерило изобраења нашег поуздано служити, и првобитној цели својој у већој мери одговарати могу. Без жртве неможе се нигде ништа учинити, па ни овде”²¹

На седници Матице српске од 10/22. марта 1858. г. дао је предлог Јован Ђорђевић, па је закључено: „Ревизија и инвентура Матичине библиотеке предлогу сходно овом се наређује а помоћу библиотекара г. Суботе Младеновића, као и узевши себи у помоћ оне заведенија питомце, који се њему као најбољи свиди, што скорије доврши и друштву о томе известије поднесе.“ У целини је затим прихваћен предлог Јована Ђорђевића о мерама и плановима за попуњавање и принављање Матичине библиотеке а „што се пак они књига тиче, које би ипак за Матичину библиотеку наручити вредно било, упућује се извештељ, да такове књиге сваке седнице друштву појединце предложи заједно са ценом по коју се добити може.“ Но то као да није доста, па се у Матичи закључује да „будући друштво у овом предмету по свагдашњој потреби своје библиотеке управљати жели, то држи да је излишно, да се

при опредељивању потребне на ову целу суму сад у почетку за какву год сталну суму веже."²²

Решавајући, међутим, о библиотеци Текелијина заведенија, решено је на истој седници Матице српске да за набавку књига одобрава годишњи износ од 100 ф. ср. „ако то од вишег места одобрено буде”, али да се и у првој години одобри само 100 ф. ср., јер је Текелијин фонд те године морао штедети да би се обезбедило „приправљање удобног квартира за шест нови питомаца.”²³ Оно што није успео у Матици, успео је Јован Ђорђевић у библиотеци Текелијанума. О овим одлукама донео је Србски дневник допис из Пеште 16. марта 1858. г. Ако је овај извештај из Пеште послао Јован Ђорђевић, на шта упућује онај део дописа где се говори да је дописник видео библиотеку, онда би наду у скори напредак, изражен у допису, требало схватити као његово обећање да ће убрзо почети рад у обе библиотеке.

Јован Ђорђевић није губио време. Учинио је све што је стајало до њега да би искористио могућности које су му стојале на расположењу после доношења Матичиних одлука о библиотекама. У Србском дневнику бр. 30 од 17. априла, у бр. 31 од 20. априла и најзад у бр. 32 од 23. априла он штампа огласе којима позива на откуп и претплату на све српске књиге и часописе као и на остале књиге и часописе, како је то одлучено у Матици српској на његов предлог.

На заседанију Матице српске 24. маја (5. јуна) 1858. г. биће већ много предмета о Библиотеци Матице српске. Иницијатива Јована Ђорђевића, изражена и огласом у Србском дневнику, почела је давати већ прве резултате. Под 17. тачком на тој седници извештена је Матица српска да „Друштво Србске Словесности у Београду шиље IX свеску свога Гласника у два екземплара за Матичину и Текелину библиотеку.”

Под тачком 21, на истој седници извештено је да „Г. Константин Пеичић, Др. Медицине шиље друштву 1 екз. свога дела: Житије Теодора Павловића” на дар.

Под тачком 22. Матица је извештена да: „Г. Вук Стефановић Карачић поклања друштву 1. екз. свога дела: Примери Српско-Словенског језика.”

Под тачком 24. извештена је Матица српска да „Г. Ђорђе Рајковић учитељ поклања друштву 1 екз. свога дела „Јед и мед’.”

Ни Јован Ђорђевић није пропустио да искористи већ прву прилику у корист Библиотеке. Под тачком 19. „Секретар друштва предлаже списак оних књига које је он, у надежди накнадног одобрења, за Матичину библиотеку набавио, с молбом, да се приложене конте исплате, а имено:

Конта овдашњег књижара Р. Лапло од 6 ф.

Конта овдашњег књижара Лауфера и Шолпа 55 ф. 42 кр.

Конта овдашњег антиквара Фишера 2 ф. 24 кр.

На тај извештај одлучено је: „Куповање ово накнадно одобрава се и касир друштва г. Јосиф Станковић упућује, да споменуте три конте исплати.”²⁴

12/24. јула под тачком 27/I извештена је Матица српска да је послао „Г. Атанасије Чурлић, архимандрит манастира Крупце и професор у ц. кр. Заведенију клирикалном у Задру преко г. Михаила Јовано-

вића, протођакона будимског, један екземплар своје књиге: Совершеноје ученије свјаштенаго писанија.”

Под тачком 28/I извештена је Матица српска да и Карло Хинц „... шиље сва новија дела печатње Др. Данила Медаковића за библиотеку.”²⁵

На тој седници прочитан је извештај „Високосл. ц. кр. намесништва одељење Будимско под. 21. Јулија т. г. бр. 16525 путем овдашњег варошког магистрата Бр. 36/II т. г. да се на понављање Текелине библиотеке 100 ф. ср. преко године определити могу, с тим задатком, да се каталог набављени књига годишњим рачунима приложити има.” На тај начин почело је редовно финансирање библиотеке Текелијанума одређено годишњим буџетом, првим ове врсте у Матици српској.²⁶

Особита ангажованост Јована Ђорђевића око унапређења Матичиних библиотека није била изражена само акцијом за попуњавање рафова књигама. На јулиском заседанију Јован Ђорђевић ће извести Матицу да је све „што је за попис књига Матичине библиотека набавио, а имено: потребни број цедуљица у осмини за наслове књига; печат за библиотеку, и књигу Bibliothekenlehre, и уједно моли да се попис овај што пре нареди, и обриче да ће с драге воље помоћи, да се у своје доба и потребни каталози зготове.”²⁷

Каталогизирања је било и раније у Матичиним библиотекама, али се овог пута први пут за овај посао служе уџбеником — правилником. На жалост није сачуван Bibliothekenlehre који је Јован Ђорђевић набавио и чији је начин рада по свој прилици и прихватио у каталогизирању. Први пут за ову прилику употребљени су и печати на књигама Матичиних библиотека као ознака власништва. И ова акција Јована Ђорђевића примљена је у Матици са задовољством.²⁸

Већ 21. окт./2. новембра 1858, дакле на почетку нове школске године, како је одлучено, „Секретар друштва Јован Ђорђевић” известиће на заседанију „да је по обећању своје посао уређивања Матичине и Текелине библиотеке на себе већ примио; да су на његов позив сви 18 питомаца своју помоћ драговољно понудили; да је попис књига Матичини већ готов а да се сад пописују Текелине; уједно јавља да је нуждно било још један репозиторијум наручити.”²⁹

Том приликом „Секретар друштва Јован Ђорђевић под 19. Окт. т. г. предлаже, да се за библиотеку Текелину набави:

1. Довољни број мали цедуљица на осмини ради исписивања наслова од књига; кошта — 5 ф. ср.
2. Неколико табака туткалисаног папира, кошта — 39 к.
3. Штемпл за библиотеку — 3 ф. ср.
4. Књижницу ради уписивања однесени књига, кошта — 9 к.

Даље предлаже, да се неколико знаменити књига даду везати, и уједно подноси конту књиговезцу Карша сврху везани шест томова Сауерове Терапије у суми од 4. ф. ср.”

Сви ови „Поименце избројени трошкови овим се одобравају” — решено је и овом приликом на заседанију.³⁰

Треба рећи истине ради, и независно од изузетних заслуга Јована Ђорђевића за њен брзи напредак у овој 1858. години да Матичина библиотека није била сасвим заборављена. Бриге о њој било је, истина, мало, али таква каква је била та брига је чинила ону нит која је ве-

живала родне са сушним годинама. На оној за Матичину библиотеку значајној седници од 10/22. марта било је у Матици српској још два предмета везана за библиотеку, од којих ниједан није био условљен таласом њеног новог подмлађивања. Под тачком 13. на тој седници „Иван Кукуљевић Сакцински позива на предплату на своје дело: „Словник умјетниках Југословенскијех” на што је одлучено (то је већ могло бити под утицајем Јована Ђорђевића): „Друштво предплаћује се на један екземплар за своју библиотеку”.³¹

Истовремено „Младеж Србска” која се овде у Пешти учи, моли писмено да јој се допусти „да може наше библиотеке друштва осим четвртком бар јошт једанпут преко недеље употребљавати; уједно моли да би се неке књиге важнијег садржаја за библиотеку наручиле.” Овој важној потреби студената одговорено је: „Првој половини молбе неможесе задоста учинити, због тога, што јошт нема собе за читаоницу одређене. А што се друге тачке тиче, проситељи имају се обратити на секретара друштва, ком је у смислу данашњи одлука под Бр. 8. М. допуњавање (и једне и друге) библиотеке поверено.”³²

Те, 1858, године била је претплаћена Матица српска на Србски дневник Дан. Медаковића, београдске Србске новине и Световид. Свему што је набављено треба додати, вероватно, понешто што није дошло до записника, па тако засада остаје непознато.

У јануару следеће године Јован Ђорђевић је ангажован још увек око Матичиних библиотека. Тражећи новац да би фотографисао Текелијин препис Душанова Законика за Летопис Јован Ђорђевић „јавља да је у Текелијиној Библиотеки нашао на стари рукопис, из кога је србски историк Раић Законик Душанов у IV књиги своје Историје с истога преписао.”³³

На седници одржаној 24. јануара — 5. фебруара 1859. г. „Секретар друштва Јован Ђорђевић... предлаже, да се библиотека коју је србска у Пожуну учећа се младеж године 1842/43. завела а 1844. год. Матици Српској уступила, будући да сад тамо никоме више на потребу не служи, као сопственост Матице србске овамо у Пешту пренесе.” За ово је „решено... на дирекцију тамошње евангелистичке гимназије писати, и њу замолити, да овоме друштву јави, на који би се начин овај премештај најзгодније у дело привести могао.”³⁴

Најзад, истом приликом „Секретар друштва г. Јован Ђорђевић предлаже да се неколико важнији невезани дела из Текелине библиотеке везати даду” што је позитивно закључено: „Одобрава се.”³⁵

Јован Ђорђевић је, дакле, не само ангажован него и заинтересован за Библиотеку Матице српске. Сређујући и каталогизирајући књиге, он је нашао на Душанов Законик. Интересујући се и даље за напредак и будућност Библиотеке он упознаје њену прошлост па у архиви налази преписку са пожунском омладином и њено завештање властите библиотеке. Уз све то он није заборавио на већ прикупљене књиге, па се брине за њихов увез како би им обезбедио дуже трајање.

У међувремену „Друштво Србске Словесности из Београда под 8. Април. 1859. шиље X-ту свеску Гласника на поклон у два екземплара, један за Матичину а други за Текелину библиотеку.”³⁶ То је последња принова за боравка Јована Ђорђевића у Матици српској и

њеној библиотеци. Ускоро затим, 14/26. маја: „Секретар друштва Јован Ђорђевић јављајући, да је за одговорног уредника Србског Дневника у Новом Саду потврђен, подноси оставку на звање секретара, и моли да од ове дужности што скорије решен буде. Уједно јавља, да је библиотека Матићина и Текелина у ред доведена, и да се дотични каталози преписују; прилаже списак оних књига, које су у старе каталоге уведене, али сад се у библиотеки нису нашле; да би се убудуће свака неуредност избећи могла, предлаже да овада један од старији питомца који су му при уређивању помагали, којима је дакле ново устројство библиотеке и начин руковања познат, за подбиблиотекара намести, предлажући засад за овај посао питомца Вукитчевића.”

О овоме извештају и предлогу који се тиче Библиотеке „Друштво Матице српске захваљује Јовану Ђорђевићу на положеном труду око уређивања Матићине и Текелине библиотеке, које је без икакве плате и награде свршио.”³⁷

После године и по дана проведених у Матици радећи, предано у Летопису и у самој Матици српској Јован Ђорђевић је особито задужио Матићину библиотеку. Истина није успео у свим настојањима. Пре свега није успео да обезбеди систематска буџетска средства за Библиотеку Матице српске онако како му је пошло за руком да обезбеди за Библиотеку Текелијанума. Није успео ни са предлогом да се одреди подбиблиотекар у време кад напушта Матицу. Сам није имао једнаког разумевања за све циљеве које су одувек извршавале библиотеке. Док се бринуо о набавци књига он је мислио и на Летопис и литературу и науку, кад се бринуо о увезивању књига он је окренут према будућности, а притом он нимало не води рачуна о текућим проблемима читалаца и савременим читаоцима уопште. Ниједном он не помиње значај Матићиних библиотека за ђаке и студенте који су и те како били заинтересовани за њу, па су понајчешће интервенисали у циљу њеног ангажовања у раду са најширом читалачком публиком. Сав окренут према текућим литерарним и научним задацима, имајући притом на уму будућност српског народа и његове литературе и науке Јован Ђорђевић је настојао да организује такву библиотеку која би набавком, чувањем књига, часописа и новина а затим организацијом пословања и обезбеђеним средствима за систематски прираштај била у ствари народна — национална — библиотека. И толико колико је успео од онога што је намеравао да учини за Библиотеку Матице српске изузетан је допринос и по величини замаха и по значају и за Матићину библиотеку и за наше библиотекарство уопште.

Не оцењујући рад Јована Ђорђевића на уређивању Летописа и у Матици српској, ваља рећи да Јован Ђорђевић да и није ништа више учинио у Матици српској од онога што је учинио за њену Библиотеку, он би је задужио као ретко ко. Још треба додати да је Матићина библиотека у Јовану Ђорђевићу, дуго времена после буне, дочекала правог човека који јој је омогућио заиста изванредан напредак и изванредну будућност. Када је Јован Ђорђевић напустио Матицу, Летопис и Библиотеку, није више било могуће зауставити их у још бржем и квалитетнијем напредовању. То је уосталом и највише што може очекивати и највреднији трудбеник.

Одласком Јована Ђорђевића из Матице српске било је место Матичиног секретара упражњено до 10/22. августа 1859. г. Тада је на Главној скупштини на то место изабран Антоније Хаџић, који се на посао јавио тек 12/24. октобра.³⁸ Без сталног секретара није се могло очекивати уредно обављање чак ни текућих послова. У записницима из тог времена отуда нема трагова о неким замашнијим пословима ни у Матици нити у њеној Библиотеци.

Рад у смањеном обиму у Библиотеци Матице српске не значи и поновни престанак њеног рада. У записницима о томе има доста података. Дана 27. јуна 1859. г. забележено је: „Суб. Младеновић Библиотекар подноси назначеније српски књига, које је Књижар Новосадски Карл Хинц Матици Српској за њену библиотеку послао, ови књига цена износи у аустр. вред. 29 ф. 35 нов.“³⁹ Судаћи по овој пошљици и онима које ће следити из Новог Сада, морали су Карл и Драгутин Хинц редовно слати књиге за Библиотеку Матице српске. Да је куповине било, сведочи још и решење да се књижари Лауфера и Шолпа у Пешти исплати „рачун сврху књига које је за Матичину библиотеку од части још 1858 и од части 1859 год. издала у суми 25 ф. и 63 кр. а вр.“⁴⁰ Слично је стање и у Библиотеци Текелијанума. И за ову Библиотеку поднела је књижара Лауфера и Шолпа рачун „у суми 58 ф. 96 кр. а вр.“

Решавајући о исплати рачуна за књиге откупљене за Матичину Библиотеку од књижаре Лауфера и Шолпа упућено је „званије касе . . . за сад исплатити, но у будуће имаће деловодитељ настојавати, да чим се какове књиге за Матицу набаве одма и рачуни набаве и ради исплате друштву поднесе“.⁴¹ У одлуци о исплати рачуна за Текелијанум стоји: „На основу ц. кр. Наместништва будимског наредбе . . . којом се одобрава да на понављање Текелијине библиотеке годишње 100 ф. одобрити могу упућује се Званије касе да поднешен рачун спомењене књижаре . . . исплати. Будући пак да се у овоме рачуну једна позиција још од 1858 опажа, а и остале које се на прве месеце 1859 односе доста су давнашње и давно би исплаћене имале бити, то се овом приликом и секретару будућег свог управљања ради примечава, да књиге, које би се за Текелину библиотеку набавити имале, свагда у једном назначенију са ценом заједно предворително друштву предложи; друштво ће пак по своје решенију одма званију касе ради исплате нужно упутство дати; дотична пак књижара имаће такође одма са издатим књигама и свој рачун измирења ради поднети. И овим ће се начином свако застарење и замршење рачуна избећи.“⁴² Једна књижарска интервенција условила је тако да је Матичином секретару и њеном библиотекару скренута пажња на пропусте у пословању са библиотекама. Истине ради треба рећи да је на Главној скупштини 10/22. августа 1859. г. било речи у извештају секретаровом и о Матичиној библиотеци. И у том делу извештаја налази се доказ о раду Матичине библиотеке. Том приликом је речено: „Матичина библиотека хвала ревности и труду нашег бившег Секретара, већ је у ред доведена, ми смо је са многима важнима књигама умножили.“⁴³

Године 1860. први пут су у Матици српској биране књиге за Би-

блиотеку. Када је стигла пошиљка књига из Новог Сада од Карла Хинца, у Матици српској је први пут извршен избор књига. О томе је забележено: „Од ових књига задржано је за Матицину библиотеку само 8 комада — оне друге су повраћене књижду, будући се већ у Матициној библиотеки налазе.”⁴⁴ Следећи пут, 31 децембра/12. јануара 1861. биће по други пут у Матици српској одбијена куповина, односно претплата. У записнику о томе стоји: „Деловодитељ г. Субота Младеновић предлаже да се дела Доситеја Обрадовића од Медаковића прештампају за библиотеку Матицину набаве.” У вези с тим одлучено је: „Будући да је Медаковић дела нашег неумрлог Доситеја по својој вољи поправљао, и тек тако издао, и кад је у „Дневнику” и тако објављено, да се споменута дела на ново прештампавају то се од деловодитеља друштва предложено издање не може набавити.”⁴⁵ У првом случају Матица није откупила књиге, јер су јој били понуђени дуплици. Био је то оправдан библиотечки посао. У другом случају нарушен је принцип откупа и сабирања свих српских књига који је прихваћен на предлог Јована Ђорђевића, а и библиотекарски је неоправдан.

У међувремену набавка књига у Матици кренула је набоље. Већ 23. IV/5. V 1860. „Секретар друштва А. Хаџић у смислу закљученија Мат. Србске Бр. 8/I 1858 предлаже да се... књиге у суми од 17 фр. 24. кр. а вр. за библиотеку Матице Србске набаве”, што је и одобрено.⁴⁶

Уз предње обавештена је Матица српска да „Главни комисионар Матице Србске г. Драгутин Хинц из Новог Сада шаље... књиге заједно с рачуном у суми од 4 ф. 73. кр за библиотеку Матице србске.”⁴⁷

Нешто касније 4/16. VIII 1860. г. „Субота Младеновић деловодитељ јавља да је за књижницу Матице србске... књиге набавио. А за споменуте књиге припадајућа сума од 4 ф. 24 кр. а в. се овим... асигнује.”⁴⁸

Истом приликом Субота Младеновић је јавио „да је за библиотеку Матице србске књиге набавио” у другој прилици. И „за ове књиге припадајућа сума од 2 ф. 74 кр. а. вр. асигнира”⁴⁹ — закључено је затим.

Најзад, истом приликом „Секретар друштва предлаже да се у смислу закљученија под Бр. 8/I 1858. за библиотеку Матице набави *Nemačko-hrvatski Rečnik od B. Šuleka, 1—8. svezka. U Zagrebu 1850-1858.* За ови 8 свезака по приложеном рачуну књиждаре Лауфера и Шолпа припадајућа сума од 8 фр. 40 кр. а. вр. асигнира се.”⁵⁰

Решавајући ствари Текелијанума 4/16. VIII 1860. г. „Секретар Матице Србске А. Хаџић јавља да се у смислу одобреном од високо сл. ц. кр. Намест. одел. буд. под 21. Јунијом 1858. Бр. 16.525 одобреног закљученија од 10 марта 1858 Бр. 36/II по којем се 105 фр. а. вр. сваке године за библиотеку Текелијину издавати има досад свега издало 186 фр. 77 новч. а. вр. да се тако за годину 1860 сума од 128 фр. 23 новч. а. вр. на куповање књига обратити може. По томе с обзиром на научну потребу питомаца предлаже књига за набављање...” У Матици српској као да нису делили мишљење А. Хаџића, па за ову прилику решавају да се „за ове књиге по приложеним... нотама припадајућа сума од 41 фр. 38 новч. асигнује а секретар се упућује да сваке године књиге за суму од 105 фр. а. вр. друштву за набављање предложи, а не да остатак од те на библиотеку годишње опредељене суме ако се иста

за сваку годину подпуно издала неби из једне у другу преноси.”⁵¹ Ваљда да му не измакну оних 105 фр. из те године, кад већ није могао да искористи све што је преостало на крају претходне године, 31. XII/12. I 1861. „секретар друштва у смислу закљученија, донешеног под Бр. 36/II 1858 и с обзиром на научну потребу” предлаже откуп а одмах затим „званије касе упућује се да за исте књиге по приложеном рачуну припадајућих 22 фр. 60 кр. из фонда Текелиног изда.”⁵²

Библиотека је обogaћена поклонима 1860. г. од Ђорђа Урхазија,⁵³ Михајла Рајевског,⁵⁴ Петра Ацела,⁵⁵ Друштва Србске Словесности,⁵⁶ Г. Гловацког⁵⁷ и др.

На главној скупштини 24. X/15. XI у Извештају о раду у протеклој години констатовано је да је „Матица српска на поклон добила за своју библиотеку 198 а купила 75 комада књига различитог садржаја.” Укупно је дакле 1860. године у полице Матичине библиотеке приновљено 273 књиге.

За увез књига из Матичине библиотеке исплаћено је у 1860. г. 3 фр. 38 кр.⁵⁸ а за увез књига из Библиотеке Текелијанума утрошено је 17 фр. 94. кр.⁵⁹

VI

Године 1861. Библиотеци Матице српске поклонили су књиге: Друштво Србске Словесности,⁶⁰ Михајло Рајевски⁶¹ из Беча, Јулијан Чокор,⁶² Јован Ђорђевић,⁶³ Јосиф Колар,⁶⁴ А. Г. Хиљфердинг⁶⁵ и Никанор Грујић.⁶⁶ Од Драгутина Хинца „главног комисионара Матице српске — књижара из Новог Сада” откупљено је у два маха књига за 36 форинти а вр. На предлог секретара Матице српске набављено је књига за 20 ф.⁶⁷

Крајем 1861. г. послате су претплате за следеће новине и часописе за 1862. годину: Србски дневник, Србобран, Душан, Даница, Јавор, Комарац, Школски лист, Видовдан и Ost und West за Библиотеку Матице српске и Sürgöny за Библиотеку Текелијанума.⁶⁸

На главној скупштини Матице српске одржаној 5/19. VIII 1861. речено је у извештају за матичину Библиотеку: „И Књижница Матичина лепо напредује. Тако је добила на поклон ове године, од Ђорђа Урхази 9 комада књига на Мађ. језику, од Друштва Срб. Словесности 6 комада књига и 1 Завет хиландарски; од Јулијана Чокора, Јов. Ђорђевића и Ј. Вукадиновића по једну србску књигу; од П. Чортановића литографсану слику девет Југовића; од Ст. Тодоровића литографсану слику манастира Манасије; купила је пак 26 комада различитог садржаја књига.”⁶⁹

Изузетан је те године, а и касније, поклон Косте Николајевића. У записницима Матичиним о том поклону стоји: „Г. Коста Николајевић под 19. Окт. т. г. захваљујући на почести, која му је указана, што га је Матица за свога почесног члана изабрала, обећава да ће од своје стране трудити се, да Матицу у позитивању цели њене потпомогне и шиље за „Летопис” један чланак под насловом „Критички покушај у првим периодима србске историје” и један мандат за бечког књижара Франца Селха на Грабену, од кога или преко кога да набави Матица за своју библиотеку потребних књига у вредности од 100 ф. а. вр.” После

тога у Матици „Секретару се налаже да према потреби Матичине библиотеке од споменутог књижара књиге по свом увиђању набави.”⁷⁰

Ваљда је свај посао изискивао дужу преписку са књижаром у Бечу, а и преглед каталога и текућих библиографија одузео несумњиво доста времена, па је отуда тек 30. VII/11.VIII 1862. могао секретар Матице српске да јави: „Да су услед пуномоћења г. Косте Николајевића под. Бр. 113/I т. г. код Фрање Селха бечког Књижара књиге у вредности од 100 фр. а вр. наручене, од којих споменути књижар по приложеном рачуну за само књиге у вредности од 72 фр 85 н. а. вр. с том изјавом послао да ће и осталу наруџбину што пре извршити.” Тај секретаров извештај у Матици „узима се на пријатно знање и у знак захвалности и благодарног помињања има библиотекар при уважању у каталог књижнице Матице српске на свакој књизи назначити да је поклон г. Косте Николајевића.”⁷¹

Ако се поклон Косте Николајевића не да мерити са оним Платона Атанацковића нити са оставином Саве Текелије, он ипак заслужује пажњу и ради уложених средстава — која су несумњиво значајна — и још више начином којим је обављен. Таква набавка обезбедила је Матичиној библиотеци набавку која је искључивала дуплирање књига а истовремено омогућила набавку књига по властитом избору и потребама, што је и основни циљ свих набавки у библиотекама. Најзад поклон Косте Николајевића обележио је још један повод за окупљање и дародаваца њених установа.

Исто као и Матичина Библиотека, и Библиотека Текелијанума је и надаље била брига Матице српске. За њу је 6/18. IV 1861. т. тражено „да секретар поднесе назначење свијух за 1860 за књижницу набављених књига.”⁷² Месец дана доцније 22. V/3. VI т. г. „Секретар друштва по налогу добивеним под бр. 19/II т. г. подноси списак свијух књига, које су за Текелијину библиотеку 1860 набављене.” Списак, на жалост, није сачуван, а одлучено је да се тај „поднешени списак изда... библиотекар ради употребљења.”⁷³

Из записника Матице српске не види се да ли је било какве куповине за Библиотеку Текелијанума пре 16/28. дец. 1861. г., када је секретар „с обзиром на научну потребу питомаца” предложио књиге за откуп, па је том приликом одлучено: „За споменуте књиге припадајућа сума од 52 ф. овим се асигнује.”⁷⁴

Уз већ напоменути поклон Косте Николајевића који је практично реализован у 1862. г., те године је Матичина библиотека обogaћена поклонима Ђ. С. Бугарског,⁷⁵ М. Миловука,⁷⁶ Михајла Рајевског,⁷⁷ Београдске лицејске омладине,⁷⁸ Јована Ђорђевића,⁷⁹ Друштва Српске Словесности,⁸⁰ Јована Хаџића,⁸¹ Д. Шошка — мађарског књижевника,⁸² Јована Петровића⁸³ и сремскокарловачке гимназије.⁸⁴

За своју и за библиотеку Текелијанума претплатила се Матица српска на IV књигу Народних песама⁸⁵ и на два примерка, за обе библиотеке: *Spisi saborski*.⁸⁶ За Византијске споменике у Србији Ф. Каница послата је само једна претплата — за Библиотеку Матице српске. Укупно је утрошено на претплате: 29 ф. за Матичину библиотеку и 4 фр. за Библиотеку Текелијанума.⁸⁷

На предлог библиотекара и секретара Матице српске куповане су књиге године 1862. у четири маха за обе библиотеке и том приликом

утрошено је даљих 40 фр.⁸⁸ Најзад одлучено је да се за Матичину библиотеку пошаљу претплате за следеће листове и часописе у наредној години: за Србобран, Србски дневник, Видовдан, Напредак, Даницу, Јавор, Комарац, Сељак, Школски лист и Путник. За библиотеку Текелијанума уплаћена је и овом приликом претплата за Sürgöny.⁸⁹

Године 1862. почиње и стална, систематска сарадња и размена књига и часописа између Матице српске и сличних друштава. Истина одраније је Друштво Србске Словесности редовно слало своје публикације Матици српској, чак и у два примерка — за Матичину и библиотеку Текелијанума. Пре овог Друштва Руска академија наука из Петрограда повремено је такође слала Матици српској неке од својих публикација. Сарадња са Друштвом Србске Словесности из Београда потекла је без претходних договора а Царска руска академија наука из Петрограда слала је своје публикације као одговор на поклон Матице српске из 1830, а тече од 1832. г.

Прву сарадњу са сличним друштвом предложила је Матица српска 1862. г. и њоме предвидела размену публикација, што је од значаја за њену Библиотеку. О томе је у записнику са седнице 2/14. IV 1862. г. забележено: „Секретар друштва предлаже да Матица ступи у сvezу са Кишфалудим друштвом у Пешти, које готово исту цел има што и Матица”. Одмах затим: „Предлог секретара прима се а у знак жељене сvezе шаљу се Кишфалудиним друштву сва дела која су од 1850. г. о трошку Матичином изашла.”⁹⁰

Требало је да прође четири месеца да Матица припреми и пошаље књиге и одговарајуће предлоге за сарадњу и да затим Кишфалудино друштво решава о томе на својим седницама и пропрати одговарајућим предлозима, да би у записнику на седници 23. VI/5. VII т. г. било забележено: „Кишфалудино друштво у Пешти под 22 јуниом о. г. јавља да је са радошћу и захвалношћу примило од Матице Србске на поклон му послате књиге и да је одлучило братском позиву Матичином ради ступања у савез с готовошћу одговорити, сходно тој одлуци шаље све о свом трошку издане књиге уколико јошт има, с том изјавом да ће од сада свако дело Матици послати, које о његовом трошку света угледало буде...” Овај одговор Кишфалудијевог друштва у Матици „узима се пријатно на знање... а деловодитељу се налаже да Кишфалудиним друштву од сад сваку књигу на поклон пошаље, која о друштвеном трошку на свет изађе.”⁹¹

Друга организована сарадња те, 1862. г. потекла је из Будишина. „Матица Српска у Будишину у Лужици... предлаже, да ово друштво ступи с њом у сvezу измењивања књига...” стоји у записнику Матице српске са седнице одржане 26. XI/8. XII 1862.⁹² За ову прилику Матица српска из Будишина послала је писмо на лужичко-српском језику а уз њега и превод на „јужно-српски”, како они зову наш језик. Писмо у „јужно-српском” преводу гласи: „У Будишину дне 12. студенога 1862. Славној Матици Србској у Пешти. Литерарна узајамност је главно гесло свих Славена, особито пако Лужичких Срба. Подписано друштво си обог тога дозвољује предложит понизно питање, не би ли јужно-српска Матица хтјела ступити с њиме у савез измењивања издатих књига и тако учврстити братски савез међу придунajским и присрjевским Србима? У случају пристајања на тај предлог молимо, да нам

пошљете од Вас издане књиге — оне старије, што јих имате јоште на складу — књиготрговским путем кроз Липсак а да нам јих у будуће пошиљате под насловом: Buchhandlung J. E. Schmalzer in Bautzen (Sachsen) durch Comisionar Reclam sen. in Leipzig. Чим нам стигне од Ваше стране пријав сугласија са нашим предлогом, пошљемо вам одма на приобћену нам адресу по један екземплар сваке књиге наше Матице, које су јоште на складу, као што цели Casopis у 24 свезцима и S. Stovnik у 5 свезцах и т. д. Препоручујући се Вашему пријатељству Одбор друштва Матице српске. Иван Е. Смолер, подпресједник; Мјо Хорнаик, тајник.”⁹³

Сарадња на плану који је предложила Лужичка Матица већ је у „Јужно-српској Матици” дала позитивне резултате у сарадњи са Кишфалудиним друштвом из Пеште, па је овај предлог могао проћи већ и из практичних разлога. Далеко важнији разлог за успех овог предлога је, међутим, у томе што се у овом случају радило о словенском друштву које је уз то још било и српско, за које су овдашњи Орби из времена романтизма осећали некакву посебну наклоност условљену сличним националним именом. Зато природно „Друштво је ово с највећом радошћу примило братски предлог Матице Српске из Будишина и радо и весело је на исти пристало, дајући своје деловодитељу г. Суботи Младеновићу налог, да споменутој Матици... бесплатно пошље све књиге, које су досад о друштвеном трошку изашле, и да унапредак не пропусти то исто чинити.”⁹⁴

На главној скупштини Матице српске одржаној 1/13. VIII 1862. г. било је опет у Извештају речи о Матичиној библиотеци. Том приликом је речено: „... да је за своју књижницу (Матица српска) на поклон добила од различити особа и друштава 68 ком. разног садржаја књига и 10 бројева листа „Ден” а купила 57 ком. књига” и касније „да је Текелина књижница на поклон добила 4 а купила 24 ком. различитог садржаја књига...”⁹⁵

Библиотеци Текелијанума књиге су поклонили Ђорђе Бугарски,⁹⁶ Јован Ђорђевић,⁹⁷ Друштво Српске Словесности,⁹⁸ а крајем године, на предлог секретара, утрошено је даљих 79 ф. и 96 н. а. вр. на куповину књига.⁹⁹

VII

На седници Матице српске 16/28. II 1863. г. „Председник друштва г. Павао Којић јавља да се Субота Младеновић, у многом погледу заслужни надзиратељ заведенија Текелијиног и деловодитељ Матице српске, 7. фебр. преставио.”¹⁰⁰

Субота Младеновић је провео у Матици српској осамнаест година. Када је дошао у Матицу српску, уз звање надзиратеља Текелијанума ишло је и звање библиотекара обе Матичине библиотеке. Све послове у Матици и све текуће послове у обе библиотеке обављао је Субота Младеновић уредно. Редовно је извештавао о поклонима, претплатама и куповинама, редовно је инвентарисао књиге и уносио их у одговарајуће каталоге. Уредно је слао и књиге за размену. За време буне његовом личном заслугом сачувана је Матичина библиотека као и све остало Матичино што је сачувао личним пожртвовањем и бригом. Су-

бота Младеновић, међутим, није оставио ни један траг о овојој посебној активности на унапређењу и развоју Матичиних библиотека.

Први Матичин плаћени библиотекар, Тома Тесedorовић, кога је наследио Субота Младеновић, оставио је трагова из којих се да јасно видети да је он ма у једном раздобљу свога живота био заинтересован за рад у библиотекарству и да је уложио бар мало напора да буде и добар библиотекар. Субота Младеновић пак, човек који је био и књижевник и педагог, имао је прилике да уз Платона Атанацковића, Теодора Павловића и Јована Ђорђевића, који су током његовог рада у Матици поклонили много труда око унапређења Матичиних библиотека, упозна библиотекарство. Све је то он пропустио. Осим тога у његово време се не негује и не уздиже позив библиотекара, па је после његове смрти расписан конкурс само за „надзиратеља Текелијанума и деловодитеља Матичиног”. Истина, и даље ће до одласка у Нови Сад надзиратељ и деловођа радити понешто и од библиотекарских послова, али тек у другом плану и узгред.

Један заслужни службеник, један вредни трудбеник Матице српске, Вуков пријатељ — због кога је Вук с времена на време слао на поклон књиге и Матичиној библиотеци, човек који је у тешким тренуцима не само за српско библиотекарство у Угарској него и за Србе уопште, знао да сачува Матичину библиотеку, али и да својим незанимањем за библиотекарство успори рад који је требало још више подстицати — отишао је. За двадесетак година рада Суботе Младеновића, за Матичину библиотеку учинили су више њени секретари Теодор Павловић и Јован Ђорђевић, па и Антоније Хаџић, него њен библиотекар.

Узимајући на знање „смрт свога надзиратеља и деловодитеља Суботе Младеновића”, Матица српска одмах „одређује да се за оба ова сада спојена званија стечај до 31. Марта/12. Априла о. г. отвори и у „Србском дневнику” трипут огласи, повишујући уједно, и плату надзиратељевоу од 482 ф. а. вр. на 500 ф. а деловодитељу од 84 ф. на 100 ф. а. вр. У стечају се има навести, да надзиратељ има слободан стан, да се од деловодитеља уз то захтева вештина у рачунима и разумевање трговине с књигама и да ће проситељи, који су или философске или јуридикчке науке свршили, имати првенство...”¹⁰¹ Очито су захтеви за новог деловођу и надзиратеља били тако конструисани да би се могла наћи замена пословима које је обављао Субота Младеновић а не онакви какве је замислио Платон Атанацковић, који је предложио и увео то звање.

Смрт Суботе Младеновића а затим селидба Матице српске у Нови Сад налагали су и тражења нових решења за пословање и вођење послова Библиотеке Матице српске. Избор деловође и надзиратеља Текелијанума, иако је, стога, могао ма и кратко време имати значаја и за Матичину библиотеку, неће оставити видљивијег трага у њеној делатности. Лица која су се пријавила за место деловође и надзорника, а затим ушла у ужи избор, Димитрије Јовановић, адвокат Тома Теодоровић (не треба га бркати са претходником Суботе Младеновића), Васа Бранковић, Јован Јовановић-Змај, Јован Алексић и Јосиф Ференц, могли су сваки за себе бити од користи и Матици српској и њеној Библиотеци. Приликом коначног избора нашло се „да између ових шест компетената за званије надзиратељства и деловодства изискиваним

условима под Бр. 50/II о. г. Јован Јовановић највећма и најбоље одговара, то га је друштво за надзиратеља Текелијног и деловодитеља Матице српске једногласно с тим додатком изабрала да ће му се припадајућа плата од оног дана одредити, кад у званије уведен буде."¹⁰² Да су прилике биле друге, и поред тога што се од надзиратеља и деловође није тражило да буде и библиотекар, он је могао понешто урадити и за Матичину библиотеку. Уосталом ни Теодор Павловић ни Јован Ђорђевић, секретари Матице српске и уредници Летописа, нису по службеној дужности морали да се ангажују у Библиотеци, а они су и поред библиотекара радили за њу више од њега.

Библиотеку Матице српске задужили су поклонима у 1863. г. Јован М. Јовановић,¹⁰³ Учитељска школа у Сомбору,¹⁰⁴ Клишфалудино друштво,¹⁰⁵ Ђорђе Натошевић,¹⁰⁶ Кр. угарско намесништво,¹⁰⁷ П. Ј. Шафарик,¹⁰⁸ М. Рајевски,¹⁰⁹ Ј. Викторин,¹¹⁰ Друштво Српске Словесности,¹¹¹ Бура Јакшић,¹¹² Александар барон Рајачић,¹¹³ Никола Крстић,¹¹⁴ Александар Андрић,¹¹⁵ Јован Јовановић,¹¹⁶ А. Куник — из Петрограда¹¹⁷ и Станоје Бошковић.¹¹⁸

У истом времену купљен је Рјечник из књижевни старина српских за 5 ф. а. вр. за обе библиотеке¹¹⁹ и набављен је забавник „Слога” за 1862. годину за 1 ф. 20 кр., опет у два примерка.¹²⁰ У два примерка купљено је и „Православно црквено појање I-II и Српске народне песме за певање и клавир Корнелија Станковића” у вредности од 44 ф.¹²¹ На предлог секретара Матице српске обogaћена је Библиотека књигама за још 32 ф. и 24 н. а. вр.¹²² Укупно је утрошено за обе библиотеке 83 ф. 20 кр. Посебно је на предлог секретара откупљено још књига за Библиотеку Текелијанума за 98 ф. 75 н. а. вр.¹²³ Свим овим издацима треба додати и новац издат претходне године за претплате на новине и часописе да би се добила права слика о улагањима за потребе обеју библиотека о којима је водила бригу Матица српска. Најзад, те године претплаћене су библиотеке на књиге, часописе и новине за 1864. г. Претплате су се односиле на: Сеобу Србаља Буре Јакшића,¹²⁴ Историју српског народа од др Николе Крстића,¹²⁵ Српски дневник, Напредак, Видовдан, Даницу, Селјак, Комарац, Домишљан, Школски лист, Зољу, Ost und West, Гласоношу и Sürgöny.¹²⁶

Ни та, 1863. г., није остала без нових контакта са сродним друштвима. Прво је 2. IV 1863. „преузет допис Матице Далматинске из Задра под 31. Дец. 1862. г. којим шаље један екземплар „Правила друштва Матице Далматинске” и о свом трошку издану књигу Narodni Koledar. Novi i stari za prostu godinu 1863. U Zadru, и моли друштво, да би и оно у напредак достављало најмлађој другој својој Матици Далматинској, по један истисак о свом трошку изданих књига, што ће и она у замену братског родољубља од своје стране свесрдно чинити.” Овај предлог: „Матица је Српска с највећом радошћу и искреним саучешћем примила овај позив Матице Далматинске и у знак братске љубави и заједничке слоге и узајамности од срца радо ступа у свезу измењивања књига па чим јој иста јави, којим би јој се путем могле књиге најзгодније и најјештиније достављати: то ће јој одмах сва до сад о свом трошку издана дела, у колико их још има, на поклон послати а и у будуће тако исто чинити.”¹²⁷

Матица далматинска, обавештена о одлуци Матице српске, „под

11 Мартом о. г. захваљује се чувством најтоплијег признавања на обећаним књигама и изјављује у исто доба жељу и молбу да ће најјефтиније бити ако се обећане књиге по железници у Задар пошљу.¹²⁸ Мало после тога, 14/26. VII 1863. „Деловодитељ друштва Г. Јован Јовановић... јавља да је послао Матици Далматинској 88 комада Летописа и 23. ком. других књига”¹²⁹ на што „Управитељство Матице Далматинске јавља да је на дар јој послате књиге примила на чему искрено благодари.”¹³⁰

2/14. новембра на седници Матице српске „читан је допис Матице Словенске у турчинском св. Мартину под 27. Септ. о. г. Бр. 47 овог садржаја: Како цел овог нашег друштва, тако и обзир на жељену узајамност словенских народа нуде нас, да нашим подобним друштвима, која је његово величанство одобрило, а навластитио славенским: дамо прилику како би своја дела међусобно мењати могла. С тога је закључила прва скупштина Матице словенске у турчинском св. Мартину дне 4. Августа о. г. да се председништво нашег друштва у том смислу обрати на сва друштва, која су нашем слична, а нарочито словенска у аустријском царству, и да се постара да ту узајамност међу нама и њима у живот проведе.

И тако одбор матичин у турчинском св. Мартину дне 22. Септ. скупљен сматра за милу дужност у споменутој намери и „Матици Србској” обратити се, молећи је учтиво и с братским поверењем, да би се на тај начин на наш позив одазвала, да би нас повољним одговором што пре утешила, и да би нам, ако је могуће и уколико је могуће, до сад од ње издана дела поклонити изволила.”

После читања закључено је: „Матица је Србска с великом радошћу и братском љубављу примила овај позив најмлађе друге своје словенске и ради учвршћења духовне заједнице словенске и словенске узајамности од срца радо ступа у свезу измењивања књига, те према томе и свом дјеловодитељу налаже, да бесплатно шаље Матици Словенској у турчинском св. Мартину сва досад о друштвеном трошку издана дјела уколико их још и само друштво има, и да и одсад то исто чинити не пропусти.”¹³¹

Главна скупштина 1863, одржана 2/14. IX извештена је да је „Књижница Матичина на поклон добила 97 комада а купила 49 комада различитог садржаја књига.”¹³²

На овој главној скупштини донесен је и нови Устав Матице српске у коме је у Члану I, тачки 9. речено: „Матица ће такође за своју библиотеку важне производе Србске или Словенске литературе или иноплемене производе, који за ове литературе значаја имају набављати.” Тиме је и највишим Матичиним актом Библиотека Матице српске добила своје коначно место. Овом приликом речено је у Чл. 30. новог Устава да је Уредник Летописа уз остало и „чуватељ Књижнице друштвене.”¹³³

До пресељења у Нови Сад Матичину библиотеку обогатиће поклонима: М. Рајевски,¹³⁴ Матица Далматинска,¹³⁵ Кишфалудијево друштво,¹³⁶ Ф. Каниц,¹³⁷ Матица Илирска,¹³⁸ Јосип Викторин,¹³⁹ П. Лавровски¹⁴⁰ и Густав Бенцел.¹⁴¹ У међувремену претплаћена је Матица српска код Дирана у Паризу на Годишњак о ученим друштвима у Француској и ван ње у 2 свеске за 12 франака.¹⁴² У књижари Браће

Лауфера и Столпа купљено је књига за 7 ф. 42 н. а. вр. из фонда Матичиног.¹⁴³

Библиотеку Текелијанума обогатио је у том времену поклон Ђорђа Урхазиджа.¹⁴⁴ За ову Библиотеку је истовремено купљено књига за 60 ф. 26. н.¹⁴⁵

Последњи пут за боравка у Пешти обратиће се Матици српској, завештајући јој своју Библиотеку сегединска школска омладина. О томе је забележено у Матичиним записницима: „Србска омладина што се у Сегедину учи под 4-тим Јануаром о. г. јавља да се по начину „Преоднице“ организовала, којем је задатак, осим душевне радње, утврдити још зарана млађане душе слоги и што више их приближити једној племенитој цели, да по чланку 8 Устава „Слоге“ књижница њена Матици српској припада, ако би друштво „Слога“ којим год начином престало.“ Матица је одлучила да затражи од Слоге „да исти Устав у доверљивом препису пошаље да би могла Матица основу права својине на исту књижницу добити.“¹⁴⁶

С пролећа године 1864. завршени су коначно сви послови око пресељења Матице српске у Нови Сад. На последњој седници „Секретар јавља да је ствари, акта и књиге из библиотеке Матице Српске у 16 Сандука по инвентару с помоћу старешине друштва Јована Трифуновића спаковао и да је на сваком сандуку споља шта све у њему има назначио.“¹⁴⁷ Селидбом у Нови Сад окончан је живот Матице српске и њене Библиотеке у Пешти.

Пештански период рада Библиотеке Матице српске зависио је, као што је увек бивало и биће, од људи који су били ангажовани око Матице српске. Ако су ти људи, попут Платона Атанацковића, имали амбиције, па се стога изузетно ангажовали око Матичине библиотеке, давало је то вредне резултате и у организовању и у богаћењу књигама. Ако су секретари Матице српске, попут Теодора Павловића и Јована Ђорђевића, настојали да од Матичиних библиотека створе друштвене и научно-литерарне и културне центре, онда су и они чинили да Библиотека Матице српске добије своје место не само у Матици српској већ и у Пешти и међу Србима уопште. Скромни посленици, библиотекарски Матичине библиотеке седели су књиге, чували их у временима када је било тешко и животе сачувати и сређивали је са знањем и спремношћу које су стицали у већ афирмисаним и сређеним пештанским библиотекама.

Књиге Матичине библиотеке биле су у Пешти од године 1838. до селидбе у Нови Сад релативно добро смештене. Није увек било могуће обезбеђивати и просторије, а вероватно и намештај за читаоницу. Библиотекари су били истовремено и деловође Матице српске и надзорници у Текелијануму, што им није дозвољавало шире контакте са читалачком публиком. Ипак, и у томе правцу било је напора. Теодор Павловић је чак настојао да у први план делатности Матичине библиотеке стави њен рад са публиком. Несумњиво је да је његова акција утицала на стварање широке мреже српских читаоница у Војводини.

Кад су библиотеке Матице српске и Текелијанума богатством књига, часописа и новина постале фактор значајан за научни и литерарни рад и живот, њима више није било места у Пешти. Јер у Пешти

је било научних библиотека за потребе и српских студената а српски литерарни, друштвени и политички центар, коме је могла бити више од користи и једна и друга Матичина библиотека, престала је бити Пешта. Нови центар био је Нови Сад. То што Јован Ђорђевић није показивао веће интересовање за окупљање шире читалачке публике око Матичиних библиотека, не треба схватити као његову слабост. У тој ситуацији он је учинио најбоље што је могао — уредио је библиотеке и обезбедио им стална улагања и припремио их тако да спремно дочекају тренутак кад ће најбоље послужити.

У Пешти је Матичина библиотека израсла у значајну установу о којој се морало водити рачуна. У Пешти, а и касније, она је још морала да чека да постане фактор који ће бити од значаја и као богат извор за рад и напредак литературе и науке и за напредак српског библиотекарства. Када ће она то постати, зависило је пре свега од потреба за њом. Оне, међутим, нису расле заједно са Библиотеком Матице српске. Срећом овај раскорак није условио да се Библиотека Матице српске запустити и заборави. Пештански пример је умногоме томе допринео. У томе је његов, можда, највећи значај.

Треба, најзад, рећи да је и Пешта са својим културним и научним установама умногоме допринела стварању лика и формирању Матичине библиотеке. Јер један добар део Срба интелектуалаца дошао је у додир са књигом преко пештанских библиотека, па је према њима формирао и своје библиотеке. То што је Матица свој први поклон упутила Пештанском музеју и што је прва њена иницијатива за сарадњу била упућена Кишфалудијевом друштву, указује на сасвим озбиљну сарадњу на културном и научном пољу насупрот политичком, где Срби и Мађари нису тако лако налазили језик споразумевања и сарадње. Треба стога рећи да је пештански период рада Матице српске био од значаја за даљи животни пут. То што је речено за Матицу вреди и за њену Библиотеку.

НАПОМЕНЕ

- 1) Записници Матице српске, г. 1848. Тачка 8.
 - 2) Исто, Т. 9.
 - 3) Исто, Т. 32.
 - 4) Исто, Т. 33.
 - 5) Исто.
 - 6) Записници МС, г. 1850. Т. 26.
 - 7) Исто, Т. 52.
 - 8) Записници МС, 1851. Т. 21.
 - 9) Исто, Т. 62.
 - 10) Записници МС, 1852. Т. 50/б.
- Списак књига је очуван и налази се у Рукописном одељењу МС.
- 11) Записници МС, г. 1850. Т. 179.
 - 12) Записници МС, 1853. г. Т. 223.
 - 13) Исто, Т. 6.
 - 14) Записници МС, 1864. Т. 24.
 - 15) Записници МС, 1857. Т. 37.
 - 16) Исто, Т. 41.
 - 17) Записници МС, 1852. Т. 77. и Записници МС, 1854. Т. 61.
 - 18) Записници МС, 1854. Т. 26.
 - 19) Записници МС, 1857. Т. 51.
 - 20) Летопис МС, 1857. књ. 97. стр. 7—9.
 - 21) Архив Матице српске, М. 9225. ЛМС, 98, стр. 143—146.
 - 22) Записници МС, 1858. Т. 8/1.
 - 23) Записници МС о предметима Текелијанума, 1858. г. Т. 36/II.
 - 24) Записници МС, 1858. Т. Т. 17/1, 19/1, 21/1, 22/1, 24/1.
 - 25) ЛМС, 98. стр. 150.
 - 26) Записници МС о предметима Текелијанума, 1858. Т. 79/II.
 - 27) Записници МС, 1858. Т. 31/1.
 - 28) Исто.
 - 29) Записници МС, 1858. Т. 48/1.
 - 30) Записници МС о предметима Текелијанума, 1858. Т. 138/II.
 - 31) Записници МС, 1858. Т. 13/1.
 - 32) Исто, Т. 14/1.
 - 33) Записници МС, 1859. Т. 5/1.
 - 34) Исто, Т. 6/1.
 - 35) Записници МС о предметима Текелијанума, 1859. Т. 17/II.
 - 36) Записници МС, 1859. Т. 20/1.
 - 37) Исто, Т. 22/1.
 - 38) Васа Стајић, Оснивачи, заслужни часници и чиновници Матице српске 1826—1926. Н. Сад, 1927, стр. 534—535.
 - 39) Записници МС, 1859. Т. 26/1.
 - 40) Записници МС, 1860. Т. 22/1.
 - 41) Исто.
 - 42) Записници МС о предметима Текелијанума, 1860. Т. 24/II.
 - 43) Записник са главне скупштине МС, 1859. Т. 34/1.
 - 44) Записници МС, 1860. Т. 17/1.
 - 45) Исто, Т. 82/1.
 - 46) Исто, Т. 43/1.
 - 47) Исто, Т. 46/1.
 - 48) Исто, Т. 48/1.
 - 49) Исто, Т. 51/1.
 - 50) Исто, Т. 53/1.
 - 51) Записници о предметима Текелијанума, 1860. Т. 107/II.
 - 52) Исто, Т. 156.
 - 53) Записници МС, 1860. Т. 15/1, 32/1, 49/1, 69/1.
 - 54) Исто, Т. 23/1, 49/1, 72/1.
 - 55) Исто, Т. 29/1.
 - 56) Исто, Т. 45/1.
 - 57) Исто, Т. 53/1.
 - 58) Исто, Т. 24/1.
 - 59) Записници МС о предметима Текелијанума, 1860. Т. 37/II.
 - 60) Записници МС, 1861. Т. 1/1, 129/1
 - 61) Исто, Т. 6/1, 131/1.
 - 62) Исто, Т. 12/1.
 - 63) Исто, Т. 29/1.
 - 64) Исто, Т. 100/1.
 - 65) Исто, Т. 105/1.
 - 66) Исто, Т. 133/1.
 - 67) Исто, Т. 104/1, 130/1.
 - 68) Исто, Т. 132/1.
 - 69) Записник са гл. скупштине МС, 1861. Т. 46/1.
 - 70) Записници МС, 1861. Т. 113/1.
 - 71) Исто, Т. 61/1.
 - 72) Записници МС о предметима Текелијанума, 1861. Т. 19/II.
 - 73) Исто, Т. 28/II.
 - 74) Исто, Т. 144/II.
 - 75) Записници МС, 1862. Т. 17/1.
 - 76) Исто, Т. 18/1.
 - 77) Исто, Т. 23/1.
 - 78) Исто, Т. 33/1.
 - 79) Исто, Т. 34/1.
 - 80) Исто, Т. 35/1.
 - 81) Исто, Т. 49/1.
 - 82) Исто, Т. 50/1.
 - 83) Исто, Т. 51/1.
 - 84) Исто, Т. 73/1.
 - 85) Исто, Т. 15/1.
 - 86) Исто, Т. 3/1, 70/1.
 - 87) Исто, Т. 71/1.
 - 88) Исто, Т. 30/1, 60/1, 84/1, 86/1.
 - 89) Исто, Т. 85/1.
 - 90) Исто, Т. 24/1.
 - 91) Исто, Т. 48/1.
 - 92) Исто, Т. 79/1.
 - 93) ЛМС, М. 9267.
 - 94) Записници МС, 1862. Т. 63/1.
 - 95) Записници гл. скупштине МС, 1862. Т. 36/1.
 - 96) Записници МС о предметима Текелијанума, 1863. Т. 36/II.
 - 97) Исто, Т. 59/II.

- 98) Исто, Т. 60/II.
 99) Исто, Т. 179/II.
 100) Записници МС о предметима Текелијанума, 1863. Т. 13/II.
 101) Исто.
 102) Исто, Т. 54/II.
 103) Записници МС, 1863. Т. 55/I.
 104) Исто, Т. 58/I.
 105) Исто, Т. 71/I.
 106) Исто, Т. 84/I.
 107) Исто, Т. 74/I.
 108) Исто, Т. 2/I.
 109) Исто, Т. 4/I, 30/I, 62/I.
 110) Исто, Т. 13/I.
 111) Исто, Т. 25/I.
 112) Исто, Т. 28/I.
 113) Исто, Т. 54/I.
 114) Исто, Т. 93/I.
 115) Исто, Т. 94/I.
 116) Исто, Т. 95/I.
 117) Исто, Т. 96/I.
 118) Исто, Т. 100/I.
 119) Исто, Т. 6/I.
 120) Исто, Т. 17/I.
 121) Исто, Т. 32/I.
 122) Исто, Т. 12/I, 32/I, 90/I.
 123) Записници МС о предметима Текелијанума, 1863. Т. 263/II.
 124) Записници МС, 1863. Т. 7/I.
 125) Исто, Т. 38/I.
 126) Исто, Т. 92/I.
 127) Исто, Т. 9/I.
 128) Исто, Т. 33/I.
 129) Исто, Т. 39/I.
 130) Исто, Т. 51/I.
 131) Исто, Т. 79/I.
 132) Записник са гл. скупштине МС 1863. Т. 64/I.
 133) Устав МС из 1863.
 134) Записници МС, 1864. г. Т. 2/I.
 135) Исто, Т. 4/I.
 136) Исто, Т. 5/I.
 137) Исто, Т. 6/I.
 138) Исто, Т. 18/I.
 139) Исто, Т. 19/I.
 140) Исто, Т. 20/I.
 141) Исто, Т. 54/I.
 142) Исто, Т. 21/I.
 143) Исто, Т. 52/I.
 144) Записници о предметима Текелијанума, 1864. Т. 9/II, 22/II.
 145) Исто, Т. 50/II.
 146) Записници МС, 1864. Т. 16/I.
 147) Исто, Т. 39/I.

Примедба: Неки од записника Матице српске коришћени у овом раду објављени су у Летопису МС и Даници. У ЛМС, књ. 80. објављени су записници са седница од септембра до децембра 1847. г. У ЛМС, књ. 98, стр. 139—206 објављени су записници са седница из г. 1858; у књ. 102, стр. 147—169 са седница 1859, а на стр. 169—221 са седница у г. 1860. У ЛМС, књ. 104, стр. 200—230 са седница у 1861. г.; у књ. 106, стр. 160—200 са седница у 1862; у књ. 108, стр. 151—178 са седница из 1863; и у књ. 110, стр. 250—307 записници из г. 1864.

У Даници, г. II, 1861, на стр. 153—156, 286—287, 301, 303, и 317—318 објављени су записници из 1861. г., у год. III, 1862. на стр. 13—14, 80—81, 96—97 и 114 записници из 1862; у год. IV, 1863, стр. 233—238 објављен је записник са гл. скупштине 1863. г.

Сви објављени записници дати су у скраћеном обиму, па су као и они који нису објављени, овом приликом морали бити коришћени у извору.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

БМС

III 434142

000334064

COBISS ©